

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Rei Christianae Apvd Iaponios Commentarivs

Trigault, Nicolas

Avgvstae Vindelicorvm, 1615

De Rei Christianæ in Insulis Amacusanis progressu. Capvt X.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68745](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68745)

omnem expulisse animaduersa est. Hæc ubi vidit puellulæ parens, pro parente etiam pluramissæ sacrificia celebraui iussit: & idem cæteri eius propinqui & amici præstitère. Ea res multorum, qui interfuerant auctoritate confirmata longè lateque peruasit: quod diuino consilio quis dubitet factum in viuorum emolumentum? nam eo in pago alijsque vicinis exinde frequens sermo: quàm utile esset vitæ functione Christiano ritu parentare: quàm vera essent, quæ sibi à Patribus de alia vita dicerentur; quàm certum, hominis animum esse immortalem, eumque bonorum ac malorum præmia recipere. hæc enim atque alia ex hoc euentu colligebant: & si qui fortasse de his non satis Christiane sensissent, in accepta fide confirmabantur, & rei quidem veritas, non ex sola narrantium auctoritate constitit; sed è fructu vitæ melioris, qui oculos maxime rei testes tetigit; omnes enim in seipos descendentes, insignem morum ac vitæ mutationem instituerunt.

De Rei Christianæ in Insulis

Amacusanis progressu.

CAPVT X.

DVO sunt quæ Amacusanas Insulas excolentibus, magnos pariunt labores: nam primum montana regio, non nisi multis sudoribus peruias

peruia, excursions ad Neophytos diuersissimis locis sparsos præpedit, & excurrentes mirè fatigat: Verùm fructus laborem lenit, si non planè abstergit. Alterum quod huius vineæ cultores detinet, est, Dynastæ in Christi fidem maleuolentia eò grauior, quòd insolitam superiorum annorum sub Christiano Principe amissam libertatem luget: in his tamen insulis Dynasta, si sic licet dicere, conuiuente, tres nostrorum sedes numerantur, quarum hæc sunt nomina Xiqui, Confura, Saxinoxu, verum è tribus vna, tertio de quo agimus anno, detracta est, ideo quod Dynastæ facultas, sese ad sacerdotes è nostris duos contraxisset; detracta igitur Saxinoxu cæteræ solitum cursum tenent; in his anno quolibet sexaginta ferè ad Christum accesserunt: Ethnici enim complures qui prius deerant, vna cum Ethnico Dynasta confluxère: magnus est semper Neophytorum feruor, quoties maximè suis temporibus reuifuntur;

1609. In quodam Neophytorum pago festorum dierum sanctitatem, cæterorum exemplo neglecto, quidam seruili opere facile violabat: ea res cæteris erat offensionis, nec tamen sese violator corrigebat, nisi prodigio territus: quoties enim per eos dies, quibus seruilia opera interduntur, ad opus suum pergebat, toties in fædissimum colubrum ex itinere incidebat, eum
sæpius

sapius conficere conatus, cum quoties ietum
 parabat, ex oculis sese coluber prodigiosè è sub-
 ducit. ea res sapius repetita effecit, vt se ipse
 Neophytus inspiceret, & imisso diuinitus pro-
 digio ad emendationem vteretur. Tenacior fuit
 Ecclesiasticorum præceptorum mulier, quæ nu-
 ptiarum causa, cum in sponsi pagum deuenisset,
 præter opinionem in absentiam nostri sacerdo-
 tis inciderat: ergo adduci nunquam potuit, licet
 à sponso sapius euocata, vt in eius ædes migra-
 ret prius, quàm in Ecclesiæ facie rite contraxis-
 set: bimestre igitur spatium alijs in ædibus præ-
 stolata, nuptias distulit, & cæteros Neophytos
 exemplo salutari admonuit, quàm non temerè
 Ecclesiastica præcepta negligenda. Non absimi-
 lis huic fuit, nisi quod in Diuinis præceptis ob-
 seruantia versabatur, Alterius Neophytæ, casti-
 tatem suam defendentis, constantia: neque enim
 illa strictum pugionem verita est. vulnus in
 corpore excepit, ne animo sauciaretur. Eiusdem
 fortasse est argumenti, vt in omni ætate sexuq;
 constantiæ demus exemplum, quod puero Ne-
 ophyto scribitur contigisse. Eum parentes æque
 Neophyti secum ad amicum sacrificulum de-
 duxerant, officij causâ visitandum: sacrificulus
 officiosè Neophytos excipiens in fanum dedu-
 xit, & orizam tostam obtulit, quæ prius coram
 simulacris Ethnico ritu constiterat. Neophyti
 parum Christianè officiosi, quod oblatū idolis
 constæ

constabat, degustarunt: sacrificuli offensam subtrahentes, eius quoque portio à sacrificulo puero oblata: verùm ille nihil parentum exemplo permittus de pietatis rigore remisit: nam sacrificuli manum oriza plenam succutens, idolo thytum in terram excussit, cum dicto: Non is ego sum, qui his sordibus vescar. quo pueri factò, responsoque, non sacrificulus minus, quàm parentes admirati, rem præclare factam suo rubore comprobarunt.

1610. Neque in solis Neophytis excolendis fructus fuit; nonnulli qui persecutionum vi elanguerant, vires animosque collegere, altiusque repetitas fidei nostræ conciones in animum admisisse: id maximè præstiterunt pagi cuiusdam incolæ: qui nunc tamen duas leucas ab æde sacra distent, Dominicis tamen, ac festis diebus, ad sacros cætus ferè concurrunt, quo nouo pietatis studio quanto sint, quàm prius in fide firmiores comprobant. hanc ipsi animorum permutationem, secundum Deum, vetulæ cuidam acceptam ferunt, quæ in eum locum demigrat: inter eos enim Cambo munere fungebatur (ita vocant eum qui ædi præest, & res sacras curat, sicubi sacerdos desit) paucos igitur illos, quæ ceteris lapsis superfuerat, Neophytos, ipsa diebus sacris in ædes suas cogebat, & nixos genibus

coram

coram Christi seruatoris effigie, quam Pater ijs reliquerat, ad orandum prouocabat, quæ sciebat de rebus Diuinis, sciebat autem quam plurimas ijs exponebat, vt in fide fierent fortiores: quibus auxilijs ad res Diuinas maiorem ardorem afferebant; & multi se ad Christi ouile referebant. Idem post obitum his Neophytis, qui etiam nunc sibi constant, videtur à Domino impetrare, quod viuens procutabat anus.

Ex ijs qui à turpi defectione ad Christi castra redierunt, vnus conciones Catecheticas ex integro, de more audiebat, quadam die Patrem ita compellans: Nunc sanè Diuina luce afflatus, horum, quæ dicis veritatem ita sum assecutus, vt si coram omnia quæ ad pænam inuenta sunt tormenta statuerentur, arbitrer non posse ab ijs animum meum expugnari. Breui domestico infortunio à Domino probatus ostendit, quam verè fuisset hæc prolocutus. filiulus eius ex ægitudine decumbebat: intellexitque à socru sua, conscia etiam vxore, quas à fidei firmitate nimius in puerum amor deturbarat, clam puero ritus aliquos Ethnicos adhibitos fuisse. Quod tam grauatè tulit constans Neophytus, vt tantū scelus, ac si ipse commisisset, sibi susceperit expiandum. Ergo quinquaginta & sex dierum ieiunium sibi imperat: idque tanta asperitate, vt ad orizam iusculo superfuso tinctam, nihil per eos dies edulij addiderit, Nihil interim prode-

rant

rant puero ritus per summum scelus adhibiti, quare ad saniora consilia pueri Parens conuersus, supra ieiunium, quod pro expiando scelere suscipiebatur, magnæ Matri votum nuncupat: quo vix bene concepto, repente puer sanitati redditur, magna cæterorum admiratione fideique confirmatione.

Neophytos Ethnicosque istos Insulares, sanctè peracta cuiusdam senis vita morsque; permouit: is annos duos & octoginta expleuerat, è quibus sex septemue extremos, in mapali quodam, ab omni hominum consuetudine remotus transigebat, ratus meliorem sibi multarum imaginum, quas adiunxerat, societatem, quam humanam esse: nemo igitur ei cohabitabat. nec vlla domus ad iactum sclopi visebatur; id ætatis se suo labore sustinebat: quin etiam sibi sæpe ad alios iuuandos aliquid detrahebat: eum non semel prouocauerunt loci illius incolæ Ethnici, vt ad idola, quorum sacrificulus olim fuerat, rediret: se ei ad vitam necessaria subministraturos: eam enim vitæ asperitatem, quam ipse sibi indixerat, per ætatem, perpetuam esse non posse. Verum ille profana consilia constantissimè reiecit; asserens habere se, ad quem recurreret, (Patrem nominans) si per ætatem ipse sibi prouidere non posset. Eo tempore quo supra dixi, nunquam prætermisit bonus senex, quin quolibet anno, quater aut quinquies pæ-

I

niten-

nitentia & Eucharistia sacramenta frequenter, & tamen quinque leucas aberat aedes sacra, iterque erat asperum, & non parum impeditum: ita cordatus erat ac simplex, tantoque in Deum Virginemque matrem animo, ut quoties ad aedem sacram visendam se accingeret, prius in genua prouolutus coram imaginibus haec dicere soleret: Domine I E S V Christe, Tuque Virgo Maria, ego Xiqui cogito ad expiandum peccatis animum sacroque epulo reficiendum, ire, at cum per aetatem ac vires, vix incedam: rogo vos ut in hoc itinere me iuuetis, ne in eo deficiam, titubem aut impingam, dum huc me recepero: & licet amplius inurbanus rogo, quia quid tamen per alium id mihi non licet: quare ut hanc mihi suppellectilem in reditum cultodiat. Videtur hic senis candor Deo ac Virgini cordi fuisse: nam in itinere difficillimo, in quo ipsi validiores non parum laborabant, bonus senex nunquam per tot annos impeditus aut lapsus est, nec est tenui suppellectili quicquam unquam defuit: tametsi ab omnium hominum custodia remotus habitaret. Cum ita viueret, non semel auctor illi fuit Pater, utri in Populi frequentiam sese referret, postquam illum repente mori & eius cadauer a feris laniari prius, quam in pago quicquam de eo resciretur: Verum ille Deo ac virgini fidens, a sua se solitudine abduci non sinebat, nec eum

spes

spes sua sefellit : cum hoc ipso anno ad Nata-
 lis Dominici festiuitatem celebrandam in
 Christianorum sedem Xiqui aduenisset, Patri
 dixit; videri sibi velocem fore sui tabernaculi
 depositionem : idem in reditu vicinis Neo-
 phytis enunciauit, seseque in suum tugurium
 recepit : ea ipsa nocte sensit ægritudinem : id
 cum, nescio quò modo, Neophyti rescuif-
 sent, ad eum visendum accurrere, quibus ille
 denuo prædixit se breui moriturum, itaque
 rogare, ne eum hoc tempore desererent ; sed
 suis orationibus adiuuarent. Præsentibus
 ergo Neophytis omnibus, bonus senex eâ
 ipsâ nocte, quâ venerat, quietissimè & san-
 ctissimè in Domino obdormiuit : nunquam
 ad extremum vsque spiritum sacratissimo Ie-
 sv ac MARIAE nomina intermittens. eo-
 dem accurret Pater; sed iam in caelos, vt spe-
 rare par est, abierat. Ergo eius funus maxi-
 ma, qua potuit, pompa procurauit ; ad quam
 plurimi concurrerant: quos omnes Christia-
 nos vel Ethnicos, funebris apparatus, sed lon-
 ge magis sanctissimi senis memoria vitæque
 integerrime gesta permouit.

Apud Iaponios consuetudinum suarum
 in re militari maxime tenacissimos, valuit Neo-
 phyti moderatio, quâ subiungam. Christianus
 miles suspicabatur Toparcham suum iniustam

I 2 sibi

sibi mortem machinari, non quidem in causa fidei, sed eò quòd Colonos quosdam, miseratione permotus, ab iniuria, nescio qua, curialium suorum liberarat. Ergo se accurata peccatorum confessione comparat ad Christianè occumbendum: ac tametsi erat innocens, statuit nihilominus ei se minimè nociturum, qui ad se conficiendum mitteretur: sed potius audita mortis causa, quantumlibet iniqua esset, arma traditurum: Porro si palam, dissimulatè tamen ac inopinatò aggressores in se irruerent, se vitam defensurum, at hostes non offensurum: donec patefacta sua innocentia moreretur. Hoc posteriore modo in insontem Neophytum irruunt sicarii permulti. neque enim pauci ad eum confodiendum, qui animosus & pugnax habebatur, suffecturi videbantur: potuerat Neophytus ferire aliquos atque confodere, sed propositi memor, & cupidus mortis, non procul ab æde sacra oppetendæ, ictibus sicariorum occurrens: sensim ad eam se recepit, ingredi tamen noluit, ne ansam præberet eam innocuo cruore contaminandi: ibi substitit atque confossus est, priusquam de innocentia sua loquendi facultatem impetraret. stupuere omnes Neophyti consilium, quod, contra Iaponicum morem, non aliquot prius confodisset, quàm occumberet: constiterat enim omnibus è repugnandi modo, studio illum à vi abstinuisse, hoc solo nomine.

quod

quod esset Christianus. similis fuit marito v-
xor, tamen si eam partus dolores eo ipso momē-
to inuaserant, quo de mariti cæde inaudiuit,
quā perfectā iustitiæ, vel potius iniustitiæ mini-
stri ad bona defuncti proscribenda, in ædes ir-
ruerunt: rata mulier se quoque ipsam ad mor-
tem peti, ait: Non equidem me propria manu
conficiam (id enim Ethnicæ mulieres non ra-
rò faciunt) licet animus mihi non desit, sed ideo
solum quod id sciam Christianis (quas profite-
or) legibus prohiberi: porro si ad inferendam
mihi mortem venitis, rogatos vos velim vt
tantillum spatium ad comparisonem ex Chri-
stianorum instituto detis, confido enim, quan-
quam absit sacerdos, Deum dolore meo prouo-
catum peccata oblitteraturum. Verum illi affir-
marunt, se ad eius bona describenda, non ad in-
ferendam vim venisse. Tum illa de Marito sci-
scitatur, qualem se in moriendo gessisset; quem
cum audisset Christianè interiisse, sacris specia-
tim nominibus ad extremum vsque spiritum
inuocatis, acquieuit: nec vllam sibi lacrymulam
elabi passa est virago Christiana: quin potius
Deo gratias egit quod maritus, quam concepe-
rat, in moriendo tenuisset rationem, spe-
rans innocentia suæ illum pennis elatum in cæ-
los auolasse.

Sacri Agni cera vim suam aduersus Dæ-
mones, in Ethnica etiam fæmina exercuit.

Ea erat

Ea erat Nobilis Matrona, quam humani generis hostis inuaserat: ad eam liberandam vix fuit vlla superstitio ac ritus, qui non adhiberetur, sed frustra. Nunciatum sub idem tempus, à Neophyto quodam, sacri agni cerâ è collo energumenis appensâ, Dæmones fugari: rogatus est Neophytus obnixè, id vt faceret: fecit, eoque ipso momento mulierem importunus possessor dimisit. Idem quoque videtur vi lustralis aquæ perfectum. Christianam mulierem Dæmon inuaserat; quantum quidem apparebat, nam vt alia indicia omittam: sentiebat se vehementis velut ignis halitu afflatam ardere: ex qua puer Christianus quærit, ecquid velit: vinum illa postulauit. intellexit puer ignem igni additum iri: sed ne tamen energumena auxilium petiit negaret, vinum aqua lustrali clam dilutum obtulit. eo epoto, sensit ignem illum temperari, se planè à vexatore liberatâ, quo in vtroque prodigio Neophytorum fides cum sacris rebus, Deo annuente, concurrebat.

Insignem tolerantiam ac firmitatem in fidei causa mulier, tametsi domesticè duntaxat oppugnata, præ se tulit; habebat illa filiam coniugio Nobilis, & copiosi militis illigatam; gener erat Ethnicus, sed filia longe magis: ea vt Christi sacra susciperet, cum genero ac filia sua consilia communicauit, ijque responderunt.

derunt, in rebus, quæ ad salutem pertinerent
 cuique suam esse libertatem. Vbi tamen Chri-
 stianè capit vitam instituire & idola detestari
 eam rem gener, ac filia potissimum, ferebant
 impotenter: ergo statuerunt eam sic tractare
 vt à Christo auerterent: laborarunt; frustra ta-
 men. Ergo filia præ reliquis crudelior matrem
 sibi vexandam torquendamque suscepit. Dici
 non potest, quantum religionis tuendæ causa
 pertulerit, ipsi nepotuli matris exemplum se-
 quentes, auiam malè mulctabant, sed nihil po-
 terat eius aut fidem aut patiendi voluntatem
 labefactare. Ergo impia filia vt parenti suæ æ-
 grè faceret, clare ei precatórios globulos, sa-
 cramque effigiem ex ijs appensam subduxit.
 Quæ cum ea suas opes appellaret, sensit eor-
 um iacturam intimè. Itaque quo tempore
 domum euerrebat, drachmam suam requi-
 rens, tota erat in luctu ac planctu. Me mise-
 ram, aiebat, qui viuere possum absque rosa-
 rio meo ac medalia, quid prætexam apud Pa-
 trem tam malè à me thesaurum illum, quem
 mihi dederat, asseruatum? Luctu isthac exer-
 cita quidem, sed non euerfa, denique Pa-
 trem adit, infortunium nunciat, eiusque
 sensum lacrymis abundè testatur. Noster
 mulierem solatus omni culpa eximit, ac si-
 mul omnia illi noua restituit; quæ cum
 acciperet, doloris illi lacrymæ in gaudij
 fietus

fletus, nihil mutato fonte, proruperunt. ut tamen se ab hac imposterum, cæterisque molestijs liberaret, nec in perpetuo salutis suæ discrimine versaretur, statuit sibi ex ædibus filix emigrandum, cum paupertatis subeundæ molestia, in qua nunc extremè conflictatur, sed mirum quàm alacriter, dum se sacram ædem adeundi, missas audiendi, peccata expiandi, sacras conciones excipiendi, quæ nunc fruitur libertate, solatur.

Adolescens annorum ferè octo supra decem, fuit in retinenda fide insigniter admirabilis: eius nobile certamen sigillatim describam, nihil veritus in egregio facinore minutias omnes persequi, quæ ad rem videbuntur. Paulus is honorarius erat puer Toparchæ cuiusdam, cui nomen Mondodone, eum herus, quod ingenio præditum aduerteret, in ludum ædis nostræ amandarat, ut in eo Iaponico more legere disceret ac scribere. Eo in ludo ex domesticorum nostrorum consortio, atque ex ijs quæ de sacra lege nostra videbat ac audiebat, ita affici capiti, ut eam susceperit inconsulto hero ac Parente, qui in eiusdem erat famulatu: ea suscepta, ut erat acer ingenio & probæ indolis, in religionis veritatem altè penetravit, virtutemque ita coluit, ut reliquis esset incitamento, orationi mirè addictus, modestus, in expiandis peccatis frequens & accuratus; Erat hæc nimirum eorum
quæ

quæ subsequuntur prælusio. siquidem iam herodes suboluisse, Verum ne à discendo auerteretur, dissimulabat, ratus eum quod ex antiquis esset familiæ suæ affectis parente & auo, prognatus, facile reuocandum. Id non rarò insinuabat, addebatque eum per ætatem legis Christianæ capita non altius quam in aures pueriliter admissurum; eaque se quoties vellet vno verbulo erepturum, itaque rem eam negligebat, deque ea palam subinde iocabatur. Ex his omnibus colligebat Paulus, quid sibi fidei susceptæ causa immineret. iam igitur tempus aduenerat, quo per ætatē ludo eum eductū, maioribus negotijs applicaret, quod cum fecit herus, nouo eum nomine Fiosuge appellauit, & quia Christi descredidi aptius in molli ætate tempus videbatur, causas quæsiuit exigendo nouum ab honorarijs omnibus pueris iuramentum: huius certaminis narrationem ipsis sacerdotis nostri verbis subiiciam, qui rem totam scriptis litteris Rectori suo Arimensi significauit; scribit igitur in hunc modum:

Quærebatur de honorarijs pueris Mondo-
dona, obsequi eos sibi minus officiosè, quàm oportere, qua ex causa omnes monuit, se intra paucos dies iusiurandum ab ijs recens exacturū; simul ad Ecclesiæ Præfectum, soter Gambo dicebatur, mittit, uti ad se crucem cum eius iuramenti formula, quàm Patres Neophytis præ-

I 5   scripse

scripserunt mittat; habebat enim ille inter eos pueros, Neophytos duos ac Neophytorum filios, de quibus nihil admodum laborabat; nec in eos sed in solum Paulum hæc faba cudebatur: conuocat igitur ephesos, à Christianis separatim suum, ab Ethnicis quoque suum iusiurandum exacturus: à Neophytis incipit, qui quod Christianè iurauerant, Iaponico more, suo sanguine obsignarunt. Hic Paulus, quoniam à me (inquit) Here iusiurandum exigit, ex Christiana id formula facias id velim: Christi enim ego quoque sacra suscepi. Iratus Mondodono respondit, ego sum herus tuus; tu famulus meus es, imperata facturus, simul ei mandat, vt Ethnicum sacramentum suo sanguine obsignaret: id autem fit in hunc modum: Inuocato Cumasonogunguen (idoli nomen inter Iapones Principis) in schedula, qua illius monstri effigiem & appictos habet nonnullos eiusdem characteres, iusiurandū de more sanguine consignatur; respondit igitur Paulus, se ab ea re Diuina lege prohiberi. Excanduit Mondodono, & quasi in eum vellet irruere animi impotentiam præ se tulit: sed quoniam aderant reliqui, verbis duntaxat rixabatur, vrgebatque vt faceret, quod iubebatur. Ad hæc Paulus ait, se pro veteri more in omnibus, eius iussa exsequuturum, & quod eius in se beneficia sic potstularent, sanguinem etiam in eius causa futurū.

sed

sed ad iusiurandum quod attineret, & ad reliqua
 in quib⁹ sua ipsius salus æterna versaretur, parere
 illi nulla ratione posse. His herus magis ac ma-
 gis accenditur, quod à puero sibi videret illud.
 Ergo ex summa iracundia in hæc verba proru-
 pit, faciam nunc vt videas, vter nostrum in hoc
 sit certamine victoriam relaturus; tum reliquis
 dimissis, sine arbitris multis quæ eius foret sen-
 tentia exquirat stomachabundus. Cum porro
 Paulus in eandem sententiam fere responderet,
 ait herus: aut Christo, & Christianæ legi renun-
 cia: aut ego te exquisitis pænis excrucio. At-
 qui ait Paulus, hoc ipsum est, quod votis omni-
 bus cupio: nam quoniam video mihi nunc in
 Christi causa moriendum: etiam atque etiam
 te rogo, vt non nisi lenta morte me conficias: a-
 liaque multa adiunxit, quæ Spiritus S. illi sug-
 gerebat. Ad extremum eo rixa deuenit, vt Mon-
 dodono ferrum stringeret, quo adolescentem
 terreret, sed ille mox in genua prouolutus ora-
 tioni operam dabat, armis arma opponens: ac
 ne putaret Paulus hæc vana esse terculamenta
 capillitio correptum, totâ aulâ raptabat, pugnis
 eum calcibusque contundens: demum ferro
 ceruicibus imminente denuo vrget, vt Christi fi-
 dem eiuret, si secus, se amputaturum. Sed idem
 semper erat Paulus. Ergo furore amens
 auersa ensis acie, quasi ceruicem ampu-
 tans, aliquoties eum pultat, irritò conatu.

alig

alia multa inter eum herumque transacta sunt, eodem semper euentu. Denique cum in iurgio vocem saepe tolleret Mondodono, aliquot primarij eius affeclæ concurrere. Inter eos accurrit illius nepos, & alius quem in filium adoptauerat. Hi Mondodono monent, indignum videri Dynastam cum puero rixari, sibi eum tradat, se sanioribus consilijs effecturū, vt Paulus faciat imperata. His vtcunque placatus Paulum missum facit, asserens se, nisi sermones hominum vereretur, ne immanis haberetur, iam eum in frustra discerpturum fuisse. Et furenti hero visum est eam rem minimè negligendam: vinctū ergo eum iubet, ense ac pugione exarmari. Et ephebi insignibus ac vestibus exauctorari, dein certis in ædibus conclusum à duobus tribusque custodiri. omni colloquio, præterquam quos ipse admitteret herus interdicto. Ad eum modum clausus est Paulus biduo quatrduoue, quos dies orando contemplandoque transigit: ac si fortè aliquis è Neophytis ad ianuam adueniret, illius se enixè precibus commendabat. Incidit res subinde mirabilis nec minus oportuna, clarissimum diuinæ Prouidentiae argumentū. Mondodono famulus quidam, qui eius ad aucupium accipitres curat, eidem carus in paucis. & cui eius in ædes liberrimus erat aditus. Christi licet sacra suscepisset, frigidè tamen nimis ea exsquebatur: Hic Pauli constantia permotus se collegit,

collegit, statuitque post hac in salutis negotio
impigrè procedere. Paulum exin conueniens, ei
operam suam detulit ad ferendas referendasque
ad Soterem, rei sacræ Præfectum, litteras, quo
Paulus noster, qui nihil magis optabat, mirum
in modum est recreatus. Cum igitur se videret
vinctum arctèque custoditū, planè sibi persua-
sit, se post varios cruciatus, demum extremo
supplicio ab hero afficiendum. Optauit igitur
ad animum quidem suum magis magisque con-
firmandum adferri sibi volumen Iaponico qui-
dem sermone; sed Europæis characteribus ex-
aratum, quos ille iam in ludo nostro didicerat:
Hoc volumine Diuorum vitæ martyriaque illu-
striora describuntur, Soter eum ab Ecclesia Con-
sura delatum, Paulo mittit, qui quoties libere
poterat, acceptum dies noctesque euoluebat, ex
qua lectione simile vero est, eum quæ postea fe-
cit ac dixit, hausisse martyrum exemplo, quorū
in tormentis responsa legendo iam imbiberat.
Post quatrimum alta iam nocte Paulum herus
in cubiculum suum adduci iubet: ac denuo in-
stat, vt Christi fidem abijciat: sed cum ille vt
prius repugnaret, iubet ei tiliarum ossa duobus
scloporum ferreis fistulis arctissimè stringi, tor-
menti genus apud Iapones horribile: quo in tor-
mento, cum herus promeret, inuictus Adole-
scens ita respondit, si breuiter & clarè nunc ani-
mi mei sententiam scire voles, vnicum est ma-
ximum-

ximum-

ximumque votum meum, vt de meo corpore ad libitum statuas here, donec abunde tibi feceris satis: & tamen si cruciatus acerrime sentiam, siquidem homo sum, & mortalis: eos tamen ad animum vsque minime penetrare credas, quin potius ex ardenti pro Christo patiendi desiderio, nihili facio exquisitissima tormenta. Itaque rogo te, vt si me obtruncandi libido est, id hebeti & ferrugineo ense facias, ne vno ictu dissiliens caput, mihi plura pro Christo patiendi eripiat facultatem. Immo se aiebat optare magis, vt sibi vnguibus ad vnum vsque stirpitis auulsis, tum demum singulos per ordinem digitos amputaret, inde nudum per has omnes Insulas, vt esset spectaculo, circumduceret, tandem vt liberet assaret vel frigeret: corpus ad illius nucum in tormentis obsecuturum, animum Deo adhæsulum, à quo se speraret conseruandum, ne in id crimen, ad quod sollicitabatur, vnquam laberetur. Hæc velut per otium in tormentis Paulus, ad quæ Tyrannum, licet ferocem, actutum collacrymatum ferunt: cum ex his quæ audierat, eum vitæ huius prodigium videret, ne æterna, quam se breui consecuturum sperabat, excideret. Atque in hunc modum alter huius nocturnæ tragædiæ actus finem habuit. Post biduum rogatus à nepote tyrannus; vt Paulum in gratiam reciperet, respondit sibi iam non esse integrum ab eo interficiendo abstinere: eoque

opue furore succensus exui cum vestibus iu-
 bet, & sublimè sub axillis, certo quodam vinci-
 endi modo, apud Iaponios recepto, suspen-
 sum erigi: hac ratione pendentem aliquo tem-
 pore, demitti, vt acerbius vinciretur, imperat:
 nam coniunctis cum vtroque genu brachijs, in
 globum vinctus denuo adducitur; quo in tor-
 mento cum precatoriam coronam minimè di-
 misisset verus Christi athleta, eam magno spiri-
 tu decurrebat Deum obtestatus, ne in pænis de-
 ficeret: sed vires daret ad plura maioraque tor-
 menta toleranda. His ita transactis, cum opina-
 remur omnes, Deum hoc Ecclesiam martyre co-
 honestaturum; subito Tyrannus elanguit. Dice-
 bat enim non satis se scire quid ageret: occidam?
 mortis at ille causam nullam dedit, dimittam?
 sed mox in ædem excurret, & in sociorum fra-
 trum numerum adscribetur magno meo dede-
 core: eum vero in famulatu meo, non eiurata fi-
 de relinquere, non minus ignominiosum reor:
 non alias memini, quicquam me vnquam incō-
 sultius aggressum: sed iam iacta est alea, mollio-
 ri facto superuènere hospites, quam occasi-
 onem nepos arripiens institit, vt Paulum vinculis
 exolueret. Verum cū nō impetraret, ut maximè
 volebat: efficit tamē vt eū apud se mensē vnū
 deponeret, dum hospites abirēt, Paulo se aucto-
 rem fore vt imperata faceret: si renuat eum
 exacto mense ad vincula pænamq; restitutum:
 his le-

his legibus soluitur Paulus multum veritus ne
 quid à se remissius factum aut dictum cum Ne-
 ophytorum offensione spargeretur: rogaturus
 herum erat: vt extremam manum imponeret,
 & mortem post tot supplicia ne negaret. Verum
 cum omnes ei suaderent, vt heri nepoti acqui-
 esceret: acquieuit, de futuro, Tento, (ita Iapones
 primam causam vocant) prouisurum, Atque ita
 liber Paulus Mondodono nepoti traditur. Con-
 fidimus etiamnum Dominum eius vota exple-
 turum: si quidem id è gloria eius fuerit. saltem
 quod huc vsque contigit, rarum est firmitatis
 exemplum, & ad hæc fortasse tempora in Iapo-
 nia inauditum. Mox vt hæc audij in Saitzu (no-
 men loci est, in quo quæ dicta contigerunt) co-
 gitabam. sed Neophytis omnibus ac Soteri ma-
 ximè visum est intempestiuum, Iacobum tamè
 scholarem misi nostrum, quam in rem ille se li-
 beratissimè obtulit, vt propius accederet, me-
 que de omni re faceret certiozem; denique dif-
 fertur tanta res, sed forte quod differtur non
 aufertur. Non possum satis explicare quanto
 gaudio hæc Neophyti exceperint, ex Xiqui qui-
 dem vix se tenuerunt, quin omnes eo conuola-
 rent, & vijs omnibus martyrem visiterent: eū-
 que si moreretur, raperent, & huc sanctum ca-
 dauer adueherent. Verum eos id retinuit, quod
 nondum satis constaret, quem finem ea res esset
 habitura: ego semper sane suspicatus sum fore,

vt Pau-

ut Paulum herus, minimè maectaret.

Senex quidam plurimum mesanè affecit: nam annos natus septuaginta, vbi audiuit me ad visendum Martyrem itineri accingi, omnino voluit me comitari, nec ab ea sententia deduci potuit, quin id ætatis pedes equitantem sequeretur Futape vsque. & quoties de Pauli cruciatu sermo inciderat, tenerrime collacrymabatur. Hactenus Pater scripsit. hucusque Pauli constantia peruenit magna Echnicorum admiratione: qui legem ex ea re nostram non suspicere non poterant, mirarique quantum Christiani salutis suæ curam habeant, ut eius causa tam acerbos ferrent cruciatus, quodque in pietatis ac fidei negotio ardentius propè vitam ponerent, quàm reliqui conseruarent: quarum rerum Paulus ille viuum speculum extiterat: nobis quoque magno solatio fuit, cum videremus puerilem educationem tantum in eo potuisse in tam tenera ætate, tantaque temporis breuitate. Hactenus apud Nepotem depositus viuit eadè semper animi firmitate, atque etiam credo maiori, ex quo Pater eum inuisit: quod mox fecit cum licuit, eumque peccatis expiauit, & consilijs salutaribus instruxit. Ipse quoque herus iam alius dicitur: nam de pristina acerbitate multum remittens, subinde ad se Paulum euocat, eiusque opera vititur, cui cum sit ob naturæ dona charus: Deo multo est magis, in cuius causa tot tantaque tolerauit.

K Eos

1611. Eos inter qui Christi gregem au-
xerunt, vir fuit grauis, qui pagos aliquot cum
imperio moderabatur; & aliquot iam menses
ægritudine correptus decumbebat: eoque iam
deuenerat, vt sibi moriendum esse videretur.
Ergo die quadam filium in hunc fere modum
alloquitur. Longo iam vsu & Iaponensium
sectarum pericia id sum assecutus, in earum
nulla salutem reperiri, de Christiana porro le-
ge, quantum subinde & casu inaudij ita sen-
tio, in ea sola salutem homini præparatam:
filius subiicit, videret etiam atque etiam Pa-
rens quid ageret, & quod certamen iniret: se
quidem sacerdotem mox accessurum, si hoc
plane sederet animo: iam dudum, refert ille, o-
mnia hæc ad calculos reduxi, & satis intelligo,
quousque mecum Dynastæ sæuiantis ira possit
decertare: & ita statuo nihil eorum saluti me
præpositurum: ergo accersitus Pater; instructus
æger, ac deinde cum filio, Matre, coniuge ac v-
niuersa familia baptizatus. Ethnici qui id inau-
dierant, euentum rei præstolabantur, asserentes
nunc demum nullam illi spem recuperandæ
salutis superesse, qui patrios deos sæda defectio-
ne, ad iracundiam prouocasset: sed planè con-
trà euenit, nam breui morbum depulit; quin et-
tiam cum ad maiorem Ethnicorum infamiam
in ægritudinem longè grauius recidisset, iterato
euasit, dum interim illi insultarent; tandem ali-
quando

quando Deorum vindictam aduenisse dictitan-
tes. Verum Neophytus nihil in sua fide tituba-
uit, sed conceptis pijs sacrificiorum & precum
votis, integerrimam salutem est consecutus.
Qui morbi grauitatem nouerant, è quo per raro
in Iaponia ad vitam ac salutem reditur, obstupue-
re & pudore suffusi mirabantur, cum hominem
Iaponensium legum, egregie peritum ab ijs de-
fecisse: nec eam defectionem inter tot vitæ pe-
ricula luisse: qua ex re Neophyti reliqui non pa-
rum in sua fide confirmati, de eius victoria ex
Ethnicis reportata exultabant.

○ Puerulus septennis agebat iam ferè animam,
mater & auia cum alijs nonnullis, plus naturæ
quàm gratiæ tribuentes, prophanos ritus, nescio
quos, pro pueruli salute peregerunt, quin etiam
cum neq; isti profuissent, agebant de eius fune-
re Ethnico ritu curando: sed puerul^o seipsū col-
ligens, tamen cum morte iam luctabatur, ait
ego quidem in Christi fide morior, funusq; me-
um volo ritu vt Christiano procuret ædis sacræ
custos, eumq; nominabat: vos vero mater & a-
uia, videte etiam atque etiam quid egeritis: & si
me auditis, pænitentia arripta, & ad Patrem
veniæ causa aditis. Hæc res à puerulo id temporis
profecta, tantam in omnibus maleficij cōplici-
bus admirationem peperit, vt mox eos pænitentia
ducti, ad crimen expiandum, abiectis in posterū
ritibus idolorum profanis, properarint puerulo
magno

magno Parentum, & eorum qui aderant solatio, in cælum non ita multò post euolante.

Neophyta quædam in fide infirmior, nescio cuius negotij, quod ei præter spem ceciderat euertu perturbata, protestata est se in posterum Christi legem eiurantem, mox ad idoli quod Yuoxo sectarij colunt, fanum venerabundam properare: filiolum habebat decennem, quam etiam mater ad defectionem hortabatur, conata secum in fanum abducere; Verùm illa lacrymis obortis, in hunc modum matri respondit. Hactenus ego Christianorum ædem frequentavi, Deum ac Deiparam colui; itane vero Dæmonum fanum, in quibus nulla auxiliij spes est, ingrediari omnino non faciam, neque permittam ut ipsa facias: si me non audieris animamque tuam omnino perdere statueris, me tamen, sic habeto, nunquam à Christi fide recessuram. Hæc filia verba & lacrymæ, ita materna viscera tetigerunt, ut subito in aliam, se ipsa mutarit: iam penitens, & crimen confessione expiare promittens, mox in ædem se factam cum filia confert, Patri rem narrat, & inter narrandum tot lacrymas profundit, ut vix à Patre solatium acciperet, postea de crimine confessæ propositum iniit, fidei etiam inter aduersa retinendæ. Collaudatam verò puellulam sacris munusculis Pater donauit, & vtramque ita dimisit, ut ex lapsu vires acceperint; & pietatis ardore incaluerint.

nam

nam in posterum frequentiores in eadem sacram
itabant, tamen si leuca tota distarent.

Neophytus quidam religiosus in primis,
vitam venatione sustentans die quodam vna cū
Ethnico venatore quoque, ad venandum egres-
sus, ab eo in itinere sollicitatur, vt à nemorum
numine impleret secum felicem venationis e-
uentum. Excepit Neophytus risu futile consili-
um; aitque se aliud habere numen, cui omnia
sua commendet: ipsum scilicet nemorum &
ferarum conditorem. Tunc inter vtrumque or-
ta disceptatione, conuentum est, vt ex venatio-
nis euentu de vtriusque Numinis potentia iudi-
cium esset. Ergo alter ab altero digreditur; Neo-
phytus in genua nixus Dominum rogabat, vt
ad legem suam cohonestandam Ethnicumque
conuincendum venationem suam secundaret:
vix orationem finierat, cum ecce tibi è nemore
ceruus ingens egreditur, qui viso venatore non
nihil in nemus refugit, eoque loco substitit im-
motus, vnde venatoris sclopus vix poterat ab-
errare. ergo eo exploso primo ictu præda cor-
ruit, magna cum Ethnici admiratione, qui to-
tum eum diem per nemus vagatus, prædam ne
oculis quidem cepit.

Neophyti complures febrem tertianam a-
quæ lustralis potu expulerunt: quod est apud
eos vulgare huius morbi pharmacum. Alij ean-
dem corporis valetudinem integram, peruigi-

les in oratione per vnam in æde noctem impetrarunt. Quodam in pago deerat Neophytis nõ ædes solùm sacra, sed etiam oratorium in quo conuenirent: eius enim loci moderator Ethnicis ritibus mirè addictus, & Christi sacris infensus nihil permittebat, sed Dominus ijs admirabili euentu de sacra æde prouidit. Loci moderatoris parens etiam filium in idolorum cultu superabat. Ergo celebrem peregrinationem instituit ad nominatissimum tota Iaponia sanum idoli, cui nomen Tenxadaexri, in regno Yxu, quod aberat ab hoc loco ducentis non minus leucis Lusitanis, arbitratus hac se peregrinatione sacrum fore, omniaque sibi quæcunque aggredetur, in posterum ex animi sententia cessura. Sed omnia ei contra contingere. nam ab hac peregrinatione reuersus subito Dynastæ gratia excidit, & intra breue tempus subita morte bis interijt, quod cum filius, huius loci moderator aduertisset, in alium, repente mutatus, idolorum cultu si non demisso saltem remisso, Christianis fauere cepit, eisque facultatem fecit, ædis construendæ; quam in rem ipse ligna in singulos quæ adueherent, est partitus: ipseque operas quamdiu eo in opere laborabant, magna ex parte aluit, & quod maius est, de Christi fide suscipienda, deque idolis, quæ nihil Patri profuerunt, deserendis deliberat.

De